

Dragan Živojinović

Kisindžer

Pouke za podanike i vladare

Архипелаг

Biblioteka
Vreme

Urednik
Gojko Božović

Recenzenti
Prof. dr Dragan R. Simić, Fakultet političkih nauka
Dr Bojan Dimitrijević, Institut za savremenu istoriju
Dr Milan Igrutinović, Institut za evropske studije
Prof. dr Stevan Nedeljković, Fakultet političkih nauka
Prof. dr Milan Krstić, Fakultet političkih nauka
Prof. dr Marko Dašić, Fakultet političkih nauka

Likovni urednik
Dušan Šević

Dragan Živojinović

Kisindžer
Pouke za podanike i vladare

Arhipelag
Fakultet političkih nauka
Beograd, 2026.

© Dragan Živojinović i „Arhipelag“, 2026.

Mojim studentima (2000–2025)
Mojim učiteljima, nastavnicima i profesorima (1982–2000)
Mojoj porodici

Na koricama

Henri A. Kisindžer, savetnik za nacionalnu bezbednost predsednika
Sjedinjenih Država Ričarda M. Niksona, zamišljeno gleda kroz prozor
svoje kancelarije u Beloj kući u Vašingtonu, 21. septembra 1970. godine.

Fotografiju je objavila Bela kuća.

Credit: *White House via CNP | Alamy*

„Ne želim da mi se prebaci kako sebe precenjujem iako čovek skromnog porekla i sa najniže društvene lestvice, usuđujem se da raspravljam i određujem kako vladaoci treba da upravljaju zemljom, jer slično ljudima koji, da bi napravili plan zemljišta, silaze u nizinu kako bi što bolje osmotrili sastav bregova i visija i penju se na vrhove planina kako bi otkrili oblike nizije, tako treba biti vladalac da bi narod dobro upoznao i biti čovek iz naroda da bi ponikao u suštinu vladaoca”.¹
(iz posvete Veličanstvenom Lorencu de Medičiju)

¹ Nikolo Makijaveli, *Vladar*, IP Knjiga NBBA, Beograd, 2003, str. 6-7.

Predgovor

Život je zaista nepredvidiv. U rano leto 2022. posle održane konferencije o 140 godina srpsko-američkih odnosa i pomoći u organizovanju predavanja bivšeg (a i sadašnjeg) visokog funkcionera Trampove administracije (Donald J. Trump), Ričarda Grenela (Richard Grenell), na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, pomislio sam kako konačno imam nekoliko dana da predahnem i priprelim se za uobičajeno letovanje kod familije u Istri. Kupovina knjiga i odabir onoga što će se čitati na moru bili su deo rituala koji se ponavljao godinama, sa velikim ushićenjem. Snažni utisci posle odgledane predstave Borisa Liješevića „Rat i mir“ u Narodnom pozorištu u Beogradu koja je koincidirala sa rasplamsavanjem rata u Ukrajini, logično su nametali povratak Tolstoju (Лев Николаевич Толстой), posebno njegovom tumačenju istorije datom u završnom delu ove monumentalne knjige. Čim je tu bio Tolstoj (i njegovo viđenje istorije), iza kulisa se pomaljšao i Isaija Berlin (Isaiah Berlin) i njegovo sjajno delo o lisicama i ježevima odnosno o filozofiji istorije Lava Nikolajeviča Tolstoj. Iako je kod nas preveden samo originalni esej u okviru knjige „Ruski mislioci“¹ u izdanju Službenog glasnika, odštampao sam izdanje knjige koje je Berlin napisao nekoliko godina posle originalnog eseja, u potrazi za odgovorom na pitanje ko to zapravo stvara istoriju, pojedinci ili događaji, „akteri ili strukture“. I kao „šlag na tortu“, odštampao sam i ukoričio u posebne delove (ukupno osam spiralno koričenih delova sa uvodom i zaključkom) tek objavljenu knjigu Henrija Kisindžera (Henry A. Kissinger), „Liderstvo: šest studija o svetskoj strategiji“.² Radovao sam se „druženju“ sa Kisindžerom i njegovim „junacima“: Konradom Adenauerom (Konrad Adenauer), Šarlom De Golom (Charles de Gaulle), Ričardom Niksonom (Richard M. Nixon), Li Kvan Juom (Lee Kuan Yew), Anvarom el Sadatom (Anwar El-Sadat) i Margaret Tačer (Margaret Thatcher). Nažalost, planove je poremetila iznenadna bolest čija priroda nije bila ozbiljna ali je bila vrlo bolna, tako da sam odlazak na more pomerio za sedam dana a kad sam jednom stigao na obalu Severnog Jadrana bilo je jasno da od kupanja neće biti ništa. Premda nisam plivač već više šetač kroz vodu, ovog puta ni ta vrsta dodira sa slanom vodom nije dolazila u obzir. Tako sam leto proveo na obali, sa olovkom i ukoričenim delovima Kisindžerove knjige u ruci, sedeći na jastučetu

¹ Isaija Berlin, *Ruski mislioci*, Službeni glasnik, Beograd, 2013.

² Henry Kissinger, *Leadership: Six Studies in World Strategy*, Penguin Press, New York, 2022. ili srpsko izdanje knjige Henri Kisindžer, *Liderstvo: šest studija o svetskoj strategiji*, Klub plus, Beograd, 2023.

od heljde koje je ublažavalo bol i razmišljajući o onome što sam pročitao ali i šta me čeka sa bolovima koji nisu prestajali. Imajući u vidu da sam nekoliko leta pre toga, sasvim slučajno u Hrvatskoj otkrio kod nas tada nepoznatu ediciju Radio Frans Internacionala „Jedno leto sa...“³ pomišljao sam u stvari kako se eto leto može provesti i sa Kisindžerom, kao što u ediciji to rade sa Makijavelijem (Niccollo Machiavelli), Montenjom (Michel de Montaigne), Homerom (Homer), „Ομηρος“, Bodlerom (Charles Baudelaire), Paskalom (Blaise Pascal) i drugim velikanima. Iz tih razloga, voleo bih da sam mogao knjigu tako i da nazovem, „Jedno leto s Kisindžerom“ ali ipak pošto bi to zahtevalo dugu prepisku sa izdavačem iz Francuske taj naziv je, nažalost, ostao samo radni naslov. Međutim, i konačni naslov koji je pred vama odražava dve stvari koje su važne. Prvo, kad nečije prezime bude dovoljno da bude prepoznato u svim delovima sveta govori da je uistinu uspeo u životu i drugo, ovaj makijavelijevski podnaslov knjige, koji je sam po sebi razumljiv. Ja zaista verujem da će se kad prođe i ovo naše vreme, njegovo ime pamtiti na taj način, obojeno Makijavelijem, iako pouzdano znamo da ga je to za života veoma nerviralo. Kisindžerov stoti rođendan 27. maja 2023. pa onda smrt, šest meseci kasnije, 29. novembra 2023. godine, nekoliko tribina i podkasta u kojima sam učestvovao, par napisanih tekstova posvećenih njemu⁴ kao i stalni osećaj potrebe da kažem još nešto, stoje iza ovoga što je sada pred vama. Sve vreme sam, kako je vreme odmicalo, shvatao koliko sam se uhvatio preteškog poduhvata i bio sam sve manje siguran da mogu sve to da iznesem. Kisindžer je suviše kompleksan da bi se mogao obuhvatiti u svoj svojoj celosti u jednom jedinom radu. Ipak, namera je bila da se nešto o njemu kaže i sa „ove

³ <https://tim-press.hr/hr/pretrazi/?q=jedno+ljetto> (pristupljeno 1. 8. 2022).

⁴ Videti: Dragan Živojinović, „Henri Kisindžer: Umeće življenja između Makijavelija i Kanta“, *Novi magazin*, 1. 6. 2023, br. 631, str. 43-45; Dragan Živojinović, „Odlazak Henrija Kisindžera: Junak našeg doba“ ili ratni zločinac“, *Novi magazin*, 7. 12. 2023, br. 658, str. 44-45; Saša Mišić, Dragan Živojinović, „Yugoslav Perception of Henry Kissinger's role in the American Foreign Policy toward Yugoslavia during the Ford Administration: Between national Interest and National Prejudice“, in: Dragan Đukanović, Saša Mišić, Nikola Jović, Eds., *National Interest(s) in World Politics*, University of Belgrade – Faculty of Political Science, Beograd, 2024, pp. 229-250; podkast sa prof. dr Milicom Jevtić – „Henri Kisindžer: pragmatični kameleon i patrijarh svetske diplomatije“, 20. decembar 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=4zVss4z8j4Y> (pristupljeno 25. 12. 2023); učešće na tribini (zajedno sa prof. dr Draganom R. Simićem i ambasadorom Draganom Bisenićem) na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu pod nazivom „Henri Kisindžer: život i delo“, 21. 12. 2023. godine, <https://www.fpn.bg.ac.rs/77988>; učešće na tribini Foruma za međunarodne odnose Evropskog pokreta u Srbiji (zajedno sa ambasadorom Duškom Lopandićem, ambasadorom Ivanom Vujačićem i ambasadorom Draganom Bisenićem) na temu „Dva diplomatska džina: Kenan i Kisindžer i evolucija spoljne politike SAD“, 31. 1. 2024. godine, <https://www.emins.org/forum-za-medunarodne-odnose-odrzao-okrugli-sto-na-temu-dva-diplomatska-dzina-kenan-i-kisindzer-i-evolucija-spoljne-politike-sad/>.

strane sveta” i iz moje lične perspektive. Knjiga sad živi njen samostalni život a meni je pomogla, dok sam je pisao, da nekako preguram ovaj svoj, i uprkos svim mukama koje prate proces stvaranja nečeg novog (pa tako i pisanje), bilo mi je lepo i bio sam (barem u nekim trenucima) srećan.⁵

⁵ Bora Stanković, naš znameniti književnik, odbacivao je „termin radost stvaranja“ i govorio je „i teško je to; to je kao kad čovek uzme da kopa...“ Robert Hodel, *Ranjav i željan: Borisav Stanković – život i delo*, Laguna, Beograd, 2024, str. 314. Zaista sam se, dok je ova knjiga nastajala, ponekad tako i osećao.

Izjave zahvalnosti

Kad neko svoju prvu knjigu objavljuje u pedesetoj godini života, tri decenije od početka studiranja i četvrt veka od početka angažovanja i rada u jednoj instituciji na kojoj se i školovao, logično je da treba da zahvali mnogo većem broju ljudi nego što mu to ova prilika dopušta. Narodski rečeno, „dužan je i Bogu i narodu“. Pritom, patetika mu stalno „visi iznad glave“ kao opomena da se i emocije mogu zloupotребiti zarad u najvećoj meri sopstvene promocije, jer često govoreći o drugima mi, zapravo, ističemo sami sebe. Ipak, neke stvari se moraju reći jer jedina stvar koja je gora od patetike je da ne izgovorimo reči za koje osećamo da treba da ih kažemo.

Svako delo ljudskog duha, iako prvenstveno nosi pečat svog autora, nastaje kao rezultat njegovih interakcija s drugim ljudima i njihovim idejama. Knjiga koja je pred vama se u tom pogledu ni po čemu ne razlikuje od svih ostalih. Kad su u pitanju ideje i radovi drugih autora koji su se bavili Kisindžerom, njegovim životom i njegovim dobom, u fusnotama i literaturi možete videti na čije se radove ova knjiga oslanjala. S druge strane, kad su u pitanju ustanove i ljudi koji su mi pomogli ne samo u procesu pisanja nego i u procesu nastajanja i stvaranja ove knjige, njih ima tako mnogo da ih zbog nedostatka prostora nažalost ne mogu sve poimence pomenuti i mnogo mi je žao zbog toga. Ipak, neke od njih nikako ne smem da izostavim.

Mom izdavaču, uglednom piscu i čoveku od neupitnog znanja i integriteta, Gojku Božoviću i Izdavačkoj kući „Arhipelag“ dugujem neizmernu zahvalnost što su imali volje i hrabrosti da objave ovo moje debitantsko delo i da svoje ime i kredibilitet ulože u njega. Od prvog mejla koji smo razmenili ovim povodom, pa do poslednje odštampane stranice knjige, sve je bilo kako i treba da bude, uz mnogo iskrenosti, podrške i razumevanja u jednom poslu u kom takvih stvari ima jako malo iako se one vrlo često podrazumevaju. Lektorima, korektorima, ljudima koji su radili na prelomu teksta, kao i tehničkom uredniku Dušanu Ševiću zahvalan sam za sve što su učinili da knjiga dobije konačan oblik.

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na kom sam proveo čitav svoj dosadašnji radni vek, suizdavač je knjige i zahvalan sam dekanu prof. dr Maji Kovačević i svim zaposlenim na fakultetu (i onima koji tu trenutno rade ali i onima koji, nažalost, više nisu s nama ili su u penziji) za sve ove decenije podrške, razumevanja i deljenja zajedničkih tuga i radosti. Nema vrata na koja sam na fakultetu ikada pokucao a da za mene nisu bila otvorena i tako je bilo i tokom nastajanja ove knjige. U teškim vremenima, kakva ova naša nesumnjivo jesu, fakultet je bio sigurna luka i utočište za sve nas i oaza slobodne reči i kritičkog mišljenja. Ipak, pošto iz istorije vrlo dobro

znamo da su i institucije „smrtna bića“, moramo ih čuvati da bi i one mogle da sačuvaju nas.

Moj profesor Dragan R. Simić je od našeg prvog susreta, još davne 1998. godine, na stepenicama „Doma omladine“, gde sam ga upoznao na promociji zbornika radova „Kosovo i Metohija: izazovi i odgovori“ koji je objavio Institut za geopolitičke studije, bio i ostao snažna podrška i uzor. Njegovo enciklopedijsko znanje i razmišljanje u sistemskim kategorijama, sa obrazovanjem širokim kao kosmos i osećajnošću dubokom kao okean i izbrušenom uticajima Miloša Crnjanskog čiji je veliki poznavalac i poštovalac, nešto je što me fascinira od prvog dana našeg poznanstva. Iako su se oblici saradnje menjali (prvo sam bio njegov student a onda i saradnik na predmetu „Međunarodni odnosi“ koji predaje na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu), uvek je postojalo uzajamno poštovanje i vera da se neke stvari mogu pomeriti i promeniti na bolje. Od tada pa do danas, tokom ovih četvrt veka saradnje, nastajale su mnoge važne stvari kao što su (da pomenem samo neke) Centar za studije Sjedinjenih Američkih Država, Studije Sjedinjenih Američkih Država, Studije migracija, Globalne i strateške studije... Čini me ponosnim i srećnim činjenica da sam imao priliku i privilegiju da budem deo svega toga i radujem se svemu onome što će tek nastati.

Ogromnu zahvalnost dugujem i uvažanim recenzentima ove knjige, profesorima Draganu R. Simiću, Stevanu Nedeljkoviću, Milanu Krstiću i Marku Dašiću sa Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, dr Bojanu Dimitrijeviću, naučnom savetniku Instituta za savremenu istoriju, i dr Milanu Igrutinoviću, naučnom saradniku Instituta za evropske studije. Nemam dovoljno reči da zahvalim za sav njihov napor u čitanju ove obimne knjige, predivne recenzije koje su napisali, vredne komentare koje su mi dali i podršku da ne odustanem i preživim sve „staze i bogaze“ koje inače prate stvaralački proces. Bez njihovih sugestija i saveta knjiga bi bila mnogo drugačija: iako o njenom kvalitetu treba da sude čitaoci, znam da bih bez pomoći mojih recenzenata sve bilo mnogo gore i sve bilo mnogo teže. Svako od njih poznaje i Kisindžera i njegovo „vreme“, pisao je i govorio o njemu, tako da je moj proces spoznavanja teme kojom sam se bavio u velikoj meri bio obojen i njihovim viđenjima i mišljenjima. Od srca im hvala.

Pažnje vredne komentare na rukopis knjige dali su dr Miloš Vukelić, naučni saradnik na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, i msr Nevena Jovanović, istraživačica saradnica i doktorantkinja na istom fakultetu. Knjigu su čitali i profesori Saša Mišić i Aleksandar Milošević. Sve su to ljudi do čijeg mišljenja i prijateljstva mi je veoma stalo i zaista sam im beskrajno zahvalan.

Doručkom sa Stevom, Markom i Milanom počinje moj svaki radni dan i to je ritual bez kog bih sve ove godine teško izgurao. Ti razgovori su dragocen izvor intelektualne energije i ideja ali i pomoći, utehe i ohrabrenja i moja je velika privilegija što sam ih upoznao još kao studente i imao priliku da vidim kako izrastaju u sjajne ljude i vrhunske naučnike. Njihovo znanje, dobrotu, poštenje, pravdoljubivost i hrabrost daju mi veliku nadu da će i FPN i ova zemlja imati

velike blagodati od njih u godinama i decenijama koje dolaze. „May the Force be with them.“

Moji kumovi Olja i Milan bili su i ostali deo mog najbližeg okruženja, i njihov dom ovde ili dok su živeli u Ženevi bio je moja druga kuća, a njih dvoje snažan oslonac i izvor preko potrebne ljubavi i podrške. Milan nas je, nažalost, prerano napustio u decembru 2022. godine i velika je praznina ostala posle njega.

S kumom Sašom Piljom upoznao sam se preko knjiga na hodnicima FPN i od prve godine studija postali smo nerazdvojni, i tako je to i danas, trideset godina kasnije. Razdvajali su nas jedino različiti timovi za koje smo navijali u Formuli 1, mada smo prelaskom Luisa Hamiltona u Ferari sad i tu konačno na istoj strani.

Moram da pomenem i kumove Jelenu i Kristofa, čija su mi podrška i mnoge važne knjige koje su mi slali i donosili iz Francuske zaista mnogo značili.

Kum Dragan Đukanović, koga sam upoznao još prvih dana mog studiranja i s kojim sam proveo mnoge lepe trenutke, bio je vetar u leđa u mnogim teškim životnim situacijama.

Koga god bih od studenata sa Fakulteta pomenuo a s kim sam imao priliku da sarađujem morao bih nekog da izostavim i da se o njega ogrešim, ali ne mogu da ne pomenem Tijanu, Anu, Sanju, Milicu, Milenu, Miljana, Miloša, Miloša S., Milana, Branka, Uroša i Darka koji su obeležili prve godine postojanja i rada našeg fakultetskog Centra za studije Sjedinjenih Američkih Država.

Ekskurzije, seminari i studijska putovanja, koje smo zajedno, „dijem Balkana, Evrope i Azije“, organizovali Dušan, Veljko, Steva, Bane, Branko, Mici, Dašoni i ja, ostali su izvor najlepših sećanja na neka bezbrižnija i lepša vremena.

„Najnovija“ ekipa koja se okuplja(la) oko našeg Centra takođe zaslužuje da ih pomenem i tu su Nina, Lana, Jovana, Minja, Nevena, Ivana, Paja, Ana, Leontina, Andrej, Stefan, Nikola, Pavle J., Veljko, Vuk, Marko J., Aleksandar, Milena, Dijana, Lidija, Boban, Pavle N., Marko M., Aleksandar S., Damir, Novak, Petar, Dimitrije neizostavni deo. Mnoge nisam pomenuo (zbog nedostatka prostora) i najiskrenije im se izvinjavam zbog toga.

Veliku pomoć u literaturi, pa i o Henriju Kisindžeru, pružali su mi tokom svih ovih godina dragi ljudi iz ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Republici Srbiji. Vukica, Jelena, Tijana (koja mi je lično, početkom 2000-ih, nabavljala mnoge važne knjige koje tada nisu bile dostupne u Srbiji), Dragana, Tanja, Marija, Dušica, Dida, Jasna i mnogi drugi bili su podrška i sjajni saradnici na mnogobrojnim projektima koje smo zajedno radili. Moj boravak na Fulbrajtovom programu o nacionalnoj bezbednosti Sjedinjenih Američkih Država na Univerzitetu Kalifornije San Dijego u zimu 2006. godine desio se baš zahvaljujući njima i bilo je to jedno od formativnih životnih iskustava, kada sam počeo više da se zanimam za Savet za nacionalnu bezbednost SAD, samim tim i za „dragog Henrija“. Tu su i četiri projekta univerzitetskog partnerstva koje su finansirali Stejt department i Ambasada SAD u Srbiji a zahvaljujući kojima sam boravio tri puta na Univerzitetu Klemson iz Južne Karoline, dva puta na Univerzitetu Ohajo Stejt

i jednom na Univerzitetu Sinsinati. Sa svakog od tih putovanja vraćao sam se bogatiji u znanju i knjigama, ali i vrednim poznanstvima.

Saradnja sa Univerzitetom Klemson iz Južne Karoline (SAD), koja je započela još 2006. godine zahvaljujući profesoru Vladimiru „Vladi“ Matiću, a ojačana zahvaljujući dugogodišnjem šefu tamošnjeg departmana za političke nauke, Džefu Piku, nešto je čime se naš Centar za studije Sjedinjenih Američkih Država najviše ponosi. Upravo ove godine tu nam je boravila deveta generacija studenata sa ovog prestižnog univerziteta koji su pohađali program „Clemson University Study Abroad – Spring Semester in Belgrade“. Čini nas sve jako srećnim i ponosnim kad vidimo da neki od studenata koji su kod nas proveli ceo semestar počinju da obavljaju najznačajnije poslove u Stejt departmentu, Beloj kući, Kongresu, Vrhovnom sudu...

Ljudi koje sam upoznao u „svetu satova“, počev od legendarnog Srbe Jovanovića s pijace „Zeleni venac“ (koji, nažalost, više nije među nama), preko časovničara Ace Kostića, Ivana, Ješe, Miloša, Vlade, Stefana, Duleta, Veljka, Rade-ta, Žareta, Nena, Slavena i mnogih drugih, otvorili su mi vrata jednog drugačijeg sveta i pružili mi prijateljstvo i priliku da uživam u stvarima koje mere naše vreme i čine nam živote lepšim svakog dana, kad god pogledamo u ruku.

Porodica je oduvek bila na mojoj strani, premda nikad nije bilo lako školovati se, čak i onda kad je školovanje navodno bilo sasvim besplatno. Moji roditelji Milisav i Draga, kao i brat Stojan, uvek su bili uz mene i ta njihova želja da barem neko iz naše porodice završi fakultet i da ima stalni posao uvek je bila jača od svih nedaća i tereta koje je moje školovanje predstavljalo u finansijskom smislu. Uvek sam se trudio da to poverenje opravdam i barem delimično vratim, ali mi svi „umiremo dužni“, pa ću tako verovatno završiti i ja. Možda će mi nekad oprostiti. Moj deda po ocu, Živorad, dobio je u dva braka osmoro dece, i okruženje četiri strica i tri tetke vrlo brzo me je naviklo na to šta znači jedan „hobsovski svet“ s povremenim i blagorodnim uplivima Imanuela Kanta. Ipak, bez svih njih teško da bih poneo sve to što nosim iz detinjstva i rane mladosti. Posebno se sećam bezbrižnih letovanja tokom 1980-ih, provedenih u Kastavu, u okolini Opatije, kod tetke Vere i teče Ante, koja su za mene kao dete sa sela bili „prozor“ u jedan drugi svet. Stric Slobodan „Bobi“ Živojinović, koji je četiri decenije držao restoran „Dubrovnik“ u Odenseu u Danskoj, bio je tu za mene u mnogim važnim životnim situacijama, nesebično mi je pomagao i na njegov poziv prvi put sam i proveo neko vreme u inostranstvu, u leto burne 1989. Braća i sestre od tetki i stričeva Goca, Grozda, Ceca, Vladana, Zora, Vesna, Bilja, Sneža, Žaneta, Olja, Olgica, Marina, Slavko, Željko, Vladan, Denis, Nikola, Đorđe i Žića bili su radost i podrška uvek kad je to trebalo. Ne smem nikako da zaboravim moju baku po ocu, Stanu, s kojom sam prvi put putovao i na more i u Dansku, kao ni mog dedu po majci, Živadina, koji je slušajući „Glas Amerike“ onda kad to nije smelo da se radi i pričama iz Drugog svetskog rata uvek donosio sa sobom teme koje su me zanimale i o kojima je rado i veoma lepo pričao. Mozaik je, naravno, nedovršen bez mojih prijatelja iz detinjstva, posebno Zorana i Miše, kao i prijatelja iz gimnazije, s kojima se, priznajem, tada nisam dovoljno dru-

žio, ali sam kasnije uvek pokušavao da nekako „okajem te grehe“, mada je to bilo nemoguće, jer „sve ima svoje vreme“ i „sve u svoje vreme“.

Pored porodice u kojoj sam se rodio i odrastao, ne mogu da ne pomenem i moju drugu porodicu čiji sam deo postao još pre skoro dve decenije. Marina i Branko (koji, nažalost, već šest godina nije s nama) postali su mi drugi roditelji, a njihov dom i moj dom. Nezaboravna leta u Novigradu, u Istri, na prelepoj terasi s pogledom na more, gde je ova knjiga i započeta, samo su deo dobrote i pažnje koju sam prvog dana dobio od Sonje, Dubravka, Gordana, Tamare, Roka i Nine. Mnogo sam srećan što su svi oni postali deo mog života. Maša, naravno, zauzima posebno mesto i iako je knjige, pogotovo preobimne poput ove, u velikoj meri nerviraju, tolerisala je sve ove godine, u stvari, sad već i decenije, mog odsustva iz realnog života i „detačovanja od stvarnosti“ i pružala mi pažnju, podršku i ljubav. Trudio sam se da budem bolji, ali, kao i uvek, dobrota je proces a ne stanje, i nekad tu dobrotu ne mogu baš uvek da pokažem. Karakter izgleda zaista određuje našu sudbinu, kako je to davno govorio Heraklit, bez obzira na našu svest da treba da se menjamo.

Knjiga ima tri posvete. Prvo, posvećena je mojim studentima i mislim da nikakav odgovor na pitanje „zašto je to tako“ 2025. godine nije potreban. On je samorazumevajući i podrazumevajući. Ipak, oni koji me bolje poznaju znaju, i bez svega ovoga što se dešavalo sa studentskim blokadama i protestima u prethodnih godinu dana, da su studenti bili i ostali centar moje intelektualne pažnje i zalaganja tokom svih ovih 25 godina koliko radim na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Njihova podrška i prijateljstvo bili su mi važniji od bilo kakvih drugih profesionalnih uspeha. Fakultet je ono „što studenti naprave od njega“ i bez njih ništa na fakultetu nema ama baš nikakvog smisla. Drugo, posvećena je svima onima od kojih sam ja učio i još učim. Rad u prosveti i prenošenje znanja je najpotcenjeniji posao na svetu i vrlo često se podrazumeva ali šta bismo svi mi bili bez onih koji su nam podarili svoje vreme, pažnju i energiju, i to u najkritičnijim godinama za naš razvoj. Mnogim svojim učiteljima, nastavnicima i profesorima nisam stigao da kažem ni hvala, a trebalo je, i ovo je jedinstvena prilika da to učinim. Treće, knjiga je posvećena i mojoj porodici. Ona je na izvoru i kraju svega, s njom sve počinje i sve se završava. Trudiću se u ostatku svog života da više bude na prvom mestu a ne na poslednjem, što je često, zbog mojih mnogobrojnih obaveza, bio slučaj. Najgore je kad se podrazumevate a izgleda da sam i ja više puta mnoge stvari podrazumevao, a to nije smelo da bude tako. Jer dragi ljudi i draga bića prolaze i nestaju iz naših života, nažalost, mnogo brže nego što smo mi to spremni da prihvatimo i da se s tim pomirimo.

Svima onima koje sam pomenuo, ali i mnogim drugima koje nisam uspeo da navedem ili sam ih nenamerno zaboravio, najiskrenije sam zahvalan. Oni su autori ove knjige isto koliko i ja. Naravno, svi nedostaci ovoga što je pred vama samo su moja krivica.

*Dragan Živojinović
Beograd, u poznju jesen 2025. godine*

Uvod:

Ko je, zapravo, bio Henri Kisindžer ili umesto teorijskog okvira

Uvek kad pomislim na tih sto godina, šest meseci i dva dana života Henrija Kisindžera, imam osećaj da to zapravo nije moguće racionalno objasniti. Kako neko može toliko dugo i tako intenzivno da radi, pod visokim stresom, da počinje život ispočetka, da ima četiri bajpasa i brojne neprijatelje a opet da „doživi stotu“. Ako je antika starije i iskusnije ljude doživljavala kao vredne divljenja (možda i zato što je mali broj njih dostizao duboku starost), naše je vreme krajnje okrenuto večnoj mladosti, uprkos primerima kao što su bili Konrad Adenauer ili Deng Sjaoping (Deng Xiaoping) koji su vrhunce svojih karijera doživeli u osmoj deceniji života.¹ S druge strane, dužina života baš i nema puno veze s tim šta neko postigne, neki su živeli daleko kraće a opet postigli mnogo toga. Iz ove perspektive danas čini nam se ipak da to što je Henri Kisindžer doživeo, preživeo i što je najvažnije, ostavio iza sebe, zaslužuje dodatnu pažnju. Nešto razmišljam kako će se u vekovima koji dolaze, na njega gledati kao na neke ugledne Grke koji su imali istaknutu ulogu u Rimskom carstvu, u imperiji koja ih je porobila ali je preuzela dosta od njihovog duha i njihove kulture.² Dva i više milenijuma kasnije, Kisindžer je došao s periferije jedne druge imperije, iz zemlje koja je rimskim rečnikom kazano „pokorena“ od strane Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, i prešla u „vazalni status“. Neposredno pre ili tokom Drugog svetskog rata, neki od njenih najboljih talenata su prešli Atlantik i pomogli da se američka hladnoratovska „imperija po pozivu“³ uspostavi i što je još važnije, održi i proši-

¹ Kada je pokrenuo ekonomske reforme u Narodnoj Republici Kini, u decembru 1978, Deng je imao 74 godine. S druge strane, Adenauer je 1949. godine, kad je postao kancelar Savezne Republike Nemačke, imao 73. Znači, nada za uspeh u životu postoji dok god čovek diše.

² Kako bi to čuveni rimski pesnik Horacije (Quintus Horatius Flaccus) rekao, „Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio“ (Osvojena Grčka osvojila je divljeg pobednika i donela umetnost u sirovi Lacijum). Videti Horace, *Epistles* 2.1.156 <https://www.thelatinlibrary.com/horace/epist2.html> (pristupljeno 11. 5. 2025).

³ Čuvena hladnoratovska podela sveta na „imperiju po pozivu“ (SAD i njihova sfera interesa) i „imperiju prinude“ (SSSR i njegova sfera uticaja). Videti Geir Lundestad, „Empire by Invitation? The United States of America and Western Europe, 1947-1952“, *Journal of Peace Research*, Vol 23, No. 3, 1986, pp. 263-277.

ri.⁴ Dakle, Kisindžer svoj život započinje u zemlji „podanika“, ali onda prelazi u zemlju „vladara“ to jest Makijavelijevim rečnikom kazano, „prinčeva“. Da bi došao do svega onoga što je postigao, bila mu je potrebna pomoć, koju je i imao u Fricu Kremeru (Fritz Gustav Anton Kraemer) i Vilijemu Jendelu Eliotu (William Yandell Elliott), svojim intelektualnim mentorima; Nelsonu Rokfeleru (Nelson Aldrich Rockefeller), svom finansijskom i političkom zaštitniku, i Ričardu Niksonu i Džeraldu Fordu (Gerald R. Ford), svojim političkim mentorima i zaštitnicima odnosno „prinčevima“. Iza sebe je ostavio legat koji je teško dostići a to je da je istovremeno bio i državni sekretar Sjedinjenih Američkih Država i savetnik za nacionalnu bezbednost. Nikom pre a ni posle njega tako nešto nije polazilo za rukom, sve dok predsednik Donald Tramp 1. maja 2025. godine, u prvoj velikoj reformi svog spoljnopoličkog aparata, nije imenovao državnog sekretara Marka Rubia (Marco Rubio) i za vršioca dužnosti savetnika za nacionalnu bezbednost, a Majka Volca (Mike Walz), čoveka koji je dotad obavljao tu funkciju, nominovao za američkog ambasadora u Ujedinjenim nacijama.⁵ Ipak, Kisindžerova posebnost je ta da je on jedini čovek rođen u inostranstvu koji je obavljao te dve funkcije, i pojedinačno i istovremeno, budući da je Rubio, iako dete emigranata sa Kube, rođen na Floridi. Postoji, uz to, još jedna stvar po kojoj je Kisindžer, uz Kondolizu Rajs (Condoleezza Rice) jedinstven u istoriji američke spoljne i bezbednosne politike a to je da je „služio kao rukovodilac (principal) u području nacionalne bezbednosti tokom osam uzastopnih godina“.⁶

⁴ „Filip Bobit, američki strateg i pisac odlične knjige o ratu i miru kroz istoriju, koja je pod naslovom „Ahilov štit“ objavljena u Americi 2002. godine, poredi ovaj egzodus evropskih izbeglica, pre svega Jevreja iz 1930-ih godina prošlog veka sa egzodusom vizantijskih izbeglica posle pada Carigrada pod tursku vlast 1453. godine. Kao što su učenici Vizantinci, donoseći sa sobom zaboravljena znanja, obogatili kulturni i naučni život Italije petnaestog veka, tako su i izbeglice iz Evrope (pre svega Jevreji) u 1930-im doneli jedan novi kvalitet kulturi i nauci u Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji. Između ostalog imena kao što su ... Morgentau (misli se na Hansa Morgentaua – prim. D. Ž.), Henri Kisindžer, Franc Nojman, Karl Fridrih, Jozef Šumpeter u SAD, ili pak Karl Poper u Velikoj Britaniji, govore sama za sebe.“ Videti Phillip Bobbitt, *The Shield of Achilles – The War and Peace and the Course of History*, Penguin Books, London, 2003, p. 79. Navedeno prema: Dragan Živojinović, *Realizam nivoa analize u teorijama međunarodnih odnosa*, magistarski rad, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, 2008, str. 106. Najnoviji postupci druge Trampove administracije koji se tiču ukidanja federalnih fondova vodećim američkim univerzitetima poput Harvarda ili Kolumbije, kao i najavljeni odlazak vodećih američkih naučnika u neke druge zemlje te pooštrena politika izdavanja viza stranim studentima indikator su jednog drugačijeg trenda u odnosu na vreme stvaranja američke imperije. Zahvalan sam dr Milošu Vukeliću sa Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu što mi je ukazao na ovu paralelu.

⁵ Videti šire o tome u David Ignatius, „A Trumpworld power struggle muscles Waltz out“, *The Washington Post*, May 1, 2025, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2025/05/01/michael-waltz-trump-national-security-adviser-ouster/> (pristupljeno 2. 5. 2025).

⁶ David Rothkopf, *Running the World: The Inside Story of the National Security Council and the Architects of American Power*, PublicAffairs, New York, 2005, p. 19.

Iako je njegov legat prepun kontroverzi, u pogledu konsekvencnosti, on je bez konkurencije najuspešniji „teoretičar-praktičar“ u oblasti međunarodnih odnosa ikada.⁷ Drugim rečima, da upotrebimo onu čuvenu igru reči, on je bio najveći teoretičar među praktičarima, i najveći praktičar među teoretičarima međunarodnih odnosa ikada. S druge strane, sasvim je jasno da je često „ime išlo ispred njega“ i vrlo je teško razdvojiti šta je slika o Kisindžeru a šta je zapravo stvarna ličnost iza svega toga.

Nil Ferguson (Niall Ferguson), Kisindžerov zvanični biograf, deli njegovu biografiju na dva dela, pre ulaska u svet državnih poslova i posle toga.⁸ Međutim, mi zapravo možemo pratiti tri dela Kisindžerovog života, onaj pre nego što je postao savetnik za nacionalnu bezbednost dug 45 godina, zatim osam godina koje je proveo u administracijama Ričarda Niksona i Džeralda Forda, i na kraju deo koji je trajao gotovo podjednako dugo kao i prvi, od skoro 47 godina, tzv. starijeg državnika (senior statesman) odnosno čoveka čija se reč u Vašingtonu ali i diljem sveta, s pažnjom slušala. Na primer, krajem maja 2024. godine, tadašnji predsednik SAD Džozef Bajden (Joseph R. Biden Jr.) u intervjuu za magazin „Tajm“, pozvao se, u pokušaju da opravda politiku njegove administracije prema ratu u Ukrajini, na to da se desetak dana pre Kisindžerove smrti čuo sa njim i da mu je on rekao kako još od vremena Napoleonovih ratova situacija u Evropi nije izgledala tako opasno.⁹ E sad zamislite situaciju u kojoj jedan stogodišnjak uopšte komunicira s najmoćnijim čovekom na planeti, i ne samo to, već mu daje i savet šta da radi i kako da sagleda celokupnu situaciju u svetu. Da stvar bude još zanimljivija, svega nekoliko meseci pre smrti, Kisindžera su u julu 2023. godine, u Peking, sa najvišim počastima dočekali najvažniji kineski zvaničnici, uključujući i predsednika Si Đinpinga (Xi Jinping). Što je još važnije, to se sve dešavalo u vreme kada zbog međusobnih nesuglasica i sve većeg nepoverenja koje su posledica svojevrstne hladnoratovske atmosfere između Vašingtona i Pekinga, kontakata na najvišem nivou između dve najmoćnije sile sveta, gotovo da nije ni bilo.

⁷ Stefano Gucini (Stefano Guzzini), poznati teretičar međunarodnih odnosa sa evropskog univerzitetskog Instituta (European University Institute) u Firenci, „tu vezu između univerziteta, mreže istraživačkih fondacija, tink tenkova i Vlade naziva „Kisindžer sindromom“ (podvukao D. Ž.). Kao bivši američki savetnik za nacionalnu bezbednost i državni sekretar Henri Kisindžer, kao profesor i čovek iz nauke, a kasnije kao visoki državni funkcioner Sjedinjenih Američkih Država postao je simbol te neraskidive veze između „sveta znanja“ (univerziteta i raznih „think tankova“) i sveta visoke politike i velikog kapitala“. Videti o tome u: Steffano Guzzini, *Realism in International Relations and International Political Economy*, Routledge, London, 1998, p. 6. Navedeno prema: Dragan Živojinović, *Realizam nivoa analize u teorijama međunarodnih odnosa*, op. cit. str. 10.

⁸ Videti Nil Ferguson, *Kisindžer 1923-1968: Idealista*, CIRSD, Beograd, 2016.

⁹ „Read the Full transcript of President Joe Biden's interview with TIME“. *TIME*, June 4, 2024, <https://time.com/6984968/joe-biden-transcript-2024-interview/> (pristupljeno 5. 6. 2024).